

Nogle samtidige Optegnelser af J. G. om Begivenhederne i Norge i Aaret

Meddeelte af Professor Dr. F. Schiern.

Geheimekonferentsraad *Johan Gunder Adler*,
26de Mai 1852 døde paa en Badereise i Tydskl.
han fik sin Grav i Hof i Bairen, var født i E.
den 5te Marts 1784, en Søn af Bødkermester A.
og Ingeborg f. Lund. I Aaret 1802 blev han m.
kelse Student ved Kjøbenhavns Universitet og be.
efter den philosophiske Examen; under Englæ.
leiring og Bombardement af Kjøbenhavn i Aaret 1.
han Tjeneste ved Kongens Livcorps, viste i den
Nidkjerhed og Uforsagthed, og blev senere Lieu.
Corpset. Han havde imidlertid ladet Aarene hen.
at underkaste sig nogen Embedsexamen, hvo.
havde vundet Aerkjendelse for en mellem Da.
derende «sjelden Færdighed og Indsigt i de ny.
og i Aaret 1812 modtog han da, med Titel af
Ansættelse som første Lærer ved Institutet «P.
stian August's Minde» i Frederikshald, der førs.
bleven en fuldstændig lærd Skole. Under sit
kom han i Berøring med Prinds Christian Fred.
denne i Foraaret 1813 var bleven sendt op til
som Statholder og paa sine Reiser i Norge .

til at indgive en *Requête* for at formaae Kongen til at tage Hensyn paa Byen og ikke udsætte den for Ødelæggelse; det samme sagde han til W. Hansen. Orloff understøttede ham, og paa mit Svar: at det vilde være skammeligt at fremkomme med en slig *Requête* 2 Maaneder efter, at vi havde ved vor Repræsentation frivilligen valgt ham til Konge uden at de udvortes Omstændigheder i det Væsentlige vare forandrede, sagde han: *Vous vous êtes crevé un oeil, et c'est pourquoi vous croyez à présent devoir crever l'autre: bel axiome en vérité.* Jeg forestillede ham, at Frederikshald havde en historisk Ære at forsvare, som ikke burde plettes, og at af alle Norges Steder en saadan *Requête* mindst burde gjøres af den, hvis Borgere for 96 Aar siden havde lagt deres egne Boliger i Aske af patriotisk Iver. Han svarede: *Ce ne sont que des phrases, et pour des phrases vous aurez la guerre.* Foster gjorde sig megen Umage for at overbevise mig om, at en saadan *Requête* vilde være Kongen behagelig, da den skaffede ham en honorable Pretexte til at drage sig ud af Sagen, og at dette Exempel vilde blive efterfulgt af de fleste Byer i Norge; *il faut* — sagde han — *avoir de la considération pour la situation de ce pauvre prince; je vous assure c'est avec beaucoup de peine, que nous avons gagné sur le Prince Royal de Suède de nous faire partir pour la seconde fois; ce n'est pas Lui qui nous envoie, ce sont Nous, qui avons voulu sauver le Prince et le Dannemarc. Comment voulez-vous faire la guerre, comment voulez-vous résister? Vous dormez; il n'y a pas de troupes ici, et je vous assure que les frontières Suedoises sont remplies des plus belles troupes, que j'aye vues de ma vie. Votre prince est un homme aimable, je l'estime, mais il n'a pas assez d'énergie pour résister à Bernadotte.* Over Idesletten reed jeg forud med Grev Or-

loff og yttrede for ham, at det forundrede mig, at Rusland vilde understøtte Sverrig mod Norge, da det dog var aabenbart, at de 3 øvrige allierede Magter ved denne Forening søgte at danne et Bolværk mod Rusland. *Mr.*, svarede han, *voire réflexion est celle d'un diplomate¹⁾, mais à vous parler franchement, si la Norvège était quatre fois plus forte qu'elle n'est, et qu'elle se réunît à la Suède, nous ne la craindrions pourtant pas, mais la chose est, que mon Empereur s'est engagé par sa parole, et il veut que cette parole doit être sainte et vive.* Da vi kom til det Sted, hvor Carl den 12te er falden, sagde Martens: *Nous voilà à l'endroit le plus remarquable de la Norvège.* Orloff og Foster vilde paa ingen Maade ride igjennem Fæstningen. Vi drog derfor gjennem Gl. Porten. Jeg spurgte Martens, hvad han syntes om Fæstningen, som han og Foster forhen havde sagt var uden Forsvar (*sans défense*). Han svarede: *Elle est bien forte, si elle était en communication avec Overberg et Guldenlöwe, elle ne serait pas à prendre.* Da vi reed over Storkleven, betragtede han Fæstningen nøje og sagde flere Gange: *Mais c'est superbe.* Vi reed til Rød ²⁾. Tank var aldeles forknyttet; jeg spurgte ham, hvad han syntes om Fosters Forslag med *Requêtes*; han lod til at ønske, at den kom istand. Jeg hørte, at Orloff spurgte ham, om han troede det muligt, at Norge kunde staa sig. Tank svarede: *Nous ne pouvons pas résister à l'univers.* *Bon*, sagde Orloff, *alors je suis*

¹⁾ Sic.

²⁾ Herved sigtes til Gaarden Rød, lige udenfor Frederikshald, ved hvis Strand de fleste Skibe pleie at indtage deres Trælaster, og som dengang tilhørte Statsraad Tank. Kraft, Topographisk-statistisk Beskrivelse over Norge. Anden, omarbejdede Udgave, Første Deel (Christiania 1840), S. 48.

sûr du conseil, que vous allez donner au Prince. Foster stod hos og sagde det samme. Gesandterne reiste til Moss mellem Kl. 3 og 4 Eftermiddag. Holsten fulgte dem; Tank reiste ogsaa nogle Timer sildigere. Jeg gik til Rød, hvor Alt hastede med Indpakning for at reise fra Byen. Jfr. J— beklagede den Skjæbne, der forestod Tank, og som vilde gjøre den hele Familie grændseløs ulykkelig; hun ønskede, at han var ude af Affairerne. Da jeg sagde, at det var umuligt just nu at forlade Kongen i et Øieblik som dette, svarede hun: «Men han kunde være nødt til at forlade denne Konge».

Den 28. Julii. Jeg troede at komme til at dele Skjæbne med mine hidtilværende Medborgere og lavede mig til Forsvar, da jeg om Formiddagen Kl. 9 fik et Brev med Holdhest fra Capt. Rosenørn, hvori han beretter, at Capt. Holsten, som han har mødt paa Veien, havde anmodet ham om at skrive mig til og bede mig saa hurtigt som muligt begive mig til Moss. Jeg fik Holdhestpas og *Voiture* af General Petersen og reiste afsted i den Formodning, at jeg paa Moss skulde fremdeles gaae til Haande ved Negotiationen. Paa Veien udenfor Haraldsted mødte jeg Gesandterne og strax efter Holsten, som raabte til mig: *La guerre est inévitable.* Jeg glædtes ved at høre det, bad ham besørge mig noget Tøj og nogle Bøger eftersendt og reiste fort. Kl. 7 ankom jeg til Moss, efterat jeg strax foran Dillingen havde mødt Tank, som fortalte mig, at han havde taget sin Afskeed. Jeg gik til hans Majestæt, som sagde mig, at han havde kaldet mig, fordi han ønskede, at jeg skulde følge Hovedquarteret, fordi han ved forekommende Leiligheder vilde betjene sig af

«mit Talent». Han føiede til, at han i Øvrigt ikke vilde indestaae mig for noget, og da Sagens Udfald var uvis, gav han mig selv at betænke, om jeg vilde opgive min hidtil havde Plads. Jeg svarede, at jeg ikke ønskede mig anden Plads end den at dele Skjæbne med H. M., og at jeg i ethvert Tilfælde troede at kunne faae min forrige Post igjen. Om Aftenen var vi paa Orkerød. Alting muntert og veltilmode. Kongen saare elskværdig.

Den 29. Julii. Fredag. Kongen havde i Aftes sagt mig, at jeg skulde henvende mig til Kammerherre Brock, og at jeg for det første skulde fuldføre Indskrivningen af den fremmede Correspondance i en dertil indrettet og af Kammerherren begyndt Protocol. Jeg gik i Morges til Kammerherren, som lod særdeles tilfreds med at jeg var ansat. Han fremtog en Portefeuille, som indeholdt Chiffrene til de hemmelige Correspondancer og 3 Protocoller eller Copiebøger, hvori flere Ting skulde indføres; han sagde at hans Mening var, at afgive denne Portefeuille til mig, da han som Militair var udsat for mange Evenements. Om Middagen fortalte han mig, at jeg skulde have *bouche en cour*.

Den 30. Julii. Løverdags. Kammerherre Brock sagde mig, at H. M. havde bevilget mig 1000 Rdlr. S. V. i aarlig Gehalt, for hvilken Naade jeg om Aftenen hos Capt. Gerner fik Anledning til at takke hans Majestæt.

Den 31. Julii. Søndag. Intet passeret i Hovedquarteret. Man ventede Fjendtlighedernes Udbrud paa Land, efter at Hvaløerne den 27de vare tagne.

August 1. Capt. Holsten og Krogh havde været sendt til Frederiksstad for at tage Positionerne paa Kragerøen

i Øiesyn; de kom tilbage og berettede, at de troede denne Ø istand til at udholde et fjendtligt Angreb. Efterretninger indløbe om Fjendens Foretagender mod Ide. Man var i Hovedquarteret meget misfornøiet med Capt. v. Spörck, hvem nogle endog tiltroede det Forræderie, at have trukket sig tilbage for at redde sin Ejendom, Østehede paa Ide ¹⁾. Gen. Lieut. Staffeldt havde trukket de yderste Divisioner tilbage fra Svinesund. Dommene over ham vare ligesaa haarde.

August 2. Tirsdag. Man havde igaar talt meget om et Offensive mod den fjendtlige Armee; Divis. Adjutant Capt. Kaltenborn var i Aftes afsendt til Staffeldt for at lede et Angreb. Det syntes, som om Oberstl. Stabell havde faaet Befaling til at trække sig ned mod Kjølen, og man ventede, at Fjenden saaledes vilde blive anfalden fra 2 Sider og muligt tilintetgjort. Jeg skrev min første Bulletin om Affairerne ved Ide og Tistedalen. Spörks og Stabells Rapporter syntes at bevise, at man havde gjort den Første Uret.

August 3. Onsdag. Efter Taffelet fik Kongen Efterretning om Hiermanns Retirade fra Kragerøen, hvorved Forsvaret af Frederiksstad blev misligt. Ufordeelagtigt Omdømme om Hiermann. Oberstl. Hals berettede, at han ansaa det for umuligt, at holde Frederiksstad længe; at han var opfordret af Gen. Admiral Puke, men at han havde svaret, at han vilde holde sig til det Yderste. Kongen reiste med Hovedquarteret til Aschim, for ved Rakkestad at samle Tropper og dermed angribe Fjenden. Jeg blev tilbage for at ordne Protocollerne, som tilligemed

¹⁾ Østehede i Ide Præstegjæld skrives •Ystehede• paa Munchs •Kart over det sydlige Norge• (Christiania 1845) og hos Kraft, anf. St. I, 42.

Portefeullen bleve mig overleverede igaar. I Moss hørt om Aftenen fra Frederiksstad-Siden en stærk Kanonade.

August 4. Torsdag. Efterretning om Frederiksstads Overgivelse. Jeg reiste om Eftermiddagen til Wollebek, hvor jeg ankom Kl. 8 og fik strax derefter en Koureer, som bragte mig officielle Rapporter fra Hiermann, Krebs og Hals.

August 5. Fredag. Jeg skrev min anden Bulletin (4de August). Længselfuld Forventning om Efterretninger fra Kongen, som jeg ventede skulde angribe Fjenden fra Rakkestad og Kjølen. Sprængte Tropper af Frederiksstads opløste Garnison saaes paa Landeveien til Christiania og skadede Stemningen ved at fortælle om de Svenskes gode Forhold.

August 6. Løverdag. Modtog om Aftenen Brev fra Kherre Brock, hvori han meldte, at Hovedquarteret forlægges til Spydeberg, og at Kongen ønskede, at jeg skulde indfinde mig ved Feldtbogtrykkeriet paa Hovi.

August 7. Søndag. Reiste om Morgenen fra Wollebek til Hovi, hvor jeg henved Middag ankom. Intet Trykkeri var der at finde, men derimod var det paa Gaarden Kaosebølle. Strax efter min Ankomst fik jeg Ordre at udstede en Kundgjørelse i Gen. Seyersteds Navn angaaende Kherre Krebs's Affaire ved Lier; den var trykt inden 2 Timers Forløb¹). Derefter begav jeg mig til Hovedquarteret

¹) I Bladet •Tiden. Et offentligt Blad af blandet Indhold. Samlet af Pastor N. Wilfsborg. Christiania•, er denne Kundgjørelse bleven aftrykt i det den 8de August 1814 udkomne Nr. (2den Aargang, 2det Bind, Nr. 121). Den er undertegnet •Hovedquarteret Spydeberg, den 7de August 1814. I. v. Seyerstedt, General-Major og tjenstforrettende General-Adjutant•. Den indledes saaledes: •Vaabenbrødre! Medens Fjendernes Overmagt i denne Deel af Riget nødte

i Spydeberg Præstegaard, hvor man meddeelte mig Underretning om Sagerne Stilling og Kongens Mismod. Brock og Mansbach bade mig om at tale med Kongen. Tank og Hount vare komne fra det svenske Hovedquarteer med indirecte Forslag til en Vaabenstilstand; de gjorde sig al Umage for at stemme Kongen til at høre dem, og Tanks Ord vare: Dersom Deres Majestæt ikke har Proviant og overhovedet Udsigt til at føre Krigen med Succes, da bør De modtage disse Vilkaar, thi siden faaes de ikke mere saa gode. Vilkaarene vare, at Kongen skulde abdicquere, Sverrig vilde erkjende Konstitutionen, Rigsdagen skulde strax sammenkaldes. Jeg raadede Kongen indstændigt fra at give disse Forslag Gehør; jeg forestille ham, at Armeens Stemning lod sig forbedre ved at føre den i Ilden, og at den ved at repoussere Fjenden engang vilde faae Tillid til sig selv, hvilket var det eneste den manglede; at i Tilfælde af et saadant Skridt, som Tank foreslog, vilde den Borger-Krig netop udbryde, som H. M. ved alle sine Mesures havde søgt at forhindre: at *odium* af den hele Sag vilde blive væltet paa ham, og at man i de langt fraliggende Provindser, hvor man kun ventede Seier, ikke vilde kunne indsee Nødvendigheden af et saadant forligende Skridt. Kongens Mismod tillod ham ikke at fatte mine Grunde; jeg forlod ham i Ubestemthed. Statsraaderne bleve kaldte fra Christiania for at give deres Betænkning om det gjorte Forslag.

August 8. Mandag. Tilbragte Natten i Spydeberg Præstegaard med Tank; han troede at Fjenden var om-

os til drage os tilbage og for et Øieblik berovede Eders Anstrængelser det fortjente og sædvanlige Held, have vore Brødres Tapperhed ved Vinger havt en glimrende Fremgang; den har forjaget Fjenden over Fødelandets Grændser. Jeg iler med at meddele Eder de nærmere Omstændigheder.

trent 32,000 Md. stærk, at de os nærmest liggende bleve commanderede af Generalerne Vegesac og Boye, at Kronprd. af Sverrig var paa Vestgaard. Tank havde erholdt Sauve-garde Brev for Hov og Østnæs, som han viste Meidell og mig, og som efter den førstes Sigende var skrevet af Holst. Efter Tanks Udsagn yttrede Kronprinds. af Sverrig sig med theatralske Phraser og Manerer; Holst havde sagt ham, at Falsens «faa Ord»¹⁾ vilde koste flere Hundrede Mennesker Livet, Kronprds. havde sagt: *Si je dois marcher vers Christiania, je veux jouir de la souveraineté.* Om Frederikshald sagde Tank, at den skulde bombarderes), og at han troede at finde den i Aske tillgemed Rød; paa sidste Sted var en Kugle gaaet igjennem Taget, hvorfor han var flyttet til Lundestad. Kl. 6¹/₂ indfandt sig Statsraaderne Haxthausen, Rosenkrantz, Sommerhjem og Collett. Kl. 8¹/₂ bleve de indladte til Kongen. Seyerstedt og Hegermann indgave deres Erklæring; det blev besluttet, at Underhandlingerne ikke skulde afbrydes; et Brev blev skrevet fra Kongen til Kronprds. af Sv., jeg saa det ikke, da Tank skrev det reent i min Fraværelse paa Kausebølle. Denne Beslutning gjorde et nedslaaende Indtryk paa Brock, Mansbach, Borkenstein. Disse brave Folk indsaae den moralske Vigtighed af at slaaes; Rosenkrantz og Sommerhjem syntes at gjøre det samme. Holsten yttrede, at der efter hans Mening ikke var andet at gjøre end at negociere, men at han ønskede, man vilde gribe Sværdet, uagtet han for-

¹⁾ Ved Falsens «Par Ord» kan her kun sigtes til dennes lille Flyveskrift, der er dateret den 4de Junii 1814 og nu en literair Sjeldenhed: «Hvad har Norge at haabe, hvad har det at frygte af en Forbindelse med Sverige, og under hvilke Betingelser kan denne Forening ene være ønskelig. Christiania 1814». Adler har i sit Haandskrift egenhændigt foiet et Spørgsmaaltegn til den Holst tillagte Yttring.

udsaa, at det, efter den Maade, Krigen førtes paa, vilde faae et slet Udfald. Hegermann sagde, at Armeen var i Deroute. Jeg var ikke blandt Soldaterne, men det er ikke destomindre vist, at Uorden i Transportvæsenet havde sat Armeen i den yderste Mangel, uagtet der var Levnetsmidler i Landet; jeg talte med flere Soldater og stødte kun paa Mismod; de bedste af dem meente, at Svensken var saa mandstærk, at de ikke kunde holde ham tilbage. Tank skulde overbringe Kongens Brev til Kronprds. af Sverrig, kort førend han skulde afreise kom Kjunker E. Anker fra Engelland med Depescher fra hans Fader. Almindelig Glæde. Tank fik Ordre at opholde sig; men det viste sig desværre, at Depescherne ikke indeholdt noget Trøsteligt, med Undtagelse af Efterretningen om Congressen i Wien den 1ste October. Vi begyndte at overveie, om vi vel kunde holde os til dette Tidspunkt, det blev nægtet paa Grund af Mangel paa Proviant, hvoraf vi kun havde indtil d. 20de August. Tank reiste, bad mig til Slutning ikke at skrive Bitterhed mod Bernadottes Person, da han var tilbøielig til at hævne sig. Jeg haabede, at han ikke skulde komme mig saa nær, at han kunde tilfredsstille sin Hævn. Mismod i Hovedkvarteret, Seyerstedt og Hafner rolige, Ramm og Meidell ligesaa — den sidste er en Officeer af stor Indsigt, som uden Tvivl fra Begyndelsen af har seet, det vilde gaae galt. Præsten Aars og Capt. Larsen ankom til Spydeberg om Aftenen.

August 9. Tirsdag. En Kanonade vækkede os om Morgenen. Hegermann havde angrebet Fjenden fra Forskandsningerne ved Langenæs. Kongen kaldte mig til sig og overleverede mig adskillige Papirer, som skulde sendes til Statsraadet, tilligemed nogle andre, der skulde bevares. Kongen satte sig til Hest med sin Stab og begav sig til

Onstad-Sund, jeg drog med min Portefeuille til Kausebølle, for derfra at gaae til Wægger. Paa Veien fortalte Eliesen mig, at Svensken var slagen; jeg kom i den bedste Stemning til Wægger og begyndte paa at dechifrere Ankers Duplicater og Depescher. Efter nogle Timers Forløb kom Kongen tilbage, og Broch og Mansbach sagde mig, at Fjenden vel havde trukket sig tilbage, men at vi ikke destomindre havde gjort vore Sager slet. Vi havde afkastet og tilintetgjort Pontonbroen, men havde ladet nogle (3) Kanoner kaste i Vandet, uagtet der var Tid nok til at faae dem over. De enkelte Træk, som fortaltes, saavel om Dragonerne som Oplændinger, beviste kun liden Krigeraand hos Folket. Officerernes Samtaler indbyrdes overtydede mig om, at Kongen havde manglet Mod¹⁾, og at det hele var en Satire paa Krig. Jeg yttrede imidlertid gjentagne Gange, at der Intet var tabt, som jo Mod og Kraft kunde oprette igjen; jeg indsaa alligevel, at disse to Betingelser Mod og Kraft ikke var at finde hos de høiere Officerer. Kongen var i slet Stemning. Jeg tilbragte Aftenen og det meeste af Natten med Arbeide. — Bjørnehuden. — Krebs indsendte detailleret Rapport om Affairen ved Matrand.

August 10. Onsdag. Fasting indberettede til Holsten, at en Deel af Flotillen var ankommen til Drøbak.

Hermed ende disse Adlerske Optegnelser. Fire Dage senere, den 14de August 1814, afsluttedes, som bekjendt, Conventionen i Moss.

¹⁾ Jvnf. de tilsvarende Bemærkninger i Afhandlingen af J. G. Meydell, Noiere Oplysninger til Felittoget i Norge 1814, i Norsk Maanedsskrift, udgivet af P. A. Munch. Sjette Bind. (Christiania 1860) S. 383, 384.